

KIBRIS TÜRK EDEBİYATINDA İTALYAN ŞÂİRİ DANTE

İlknur ÖNOL YAŞAR*

ÖZET

Kıbrıs Türk Edebiyatı son elli yılda bir gelişme göstermekte ve müstakil bir edebiyat olarak ele gelmeye başlamaktadır. Kıbrıs-Türk aydınları bir varoluş mücadelesi içinden geçtikleri için Avrupa ve Dünya edebiyatlarıyla büyük bir bağ kuramamışlar; bununla birlikte zaman zaman Avrupa ve Dünya yazarlarını takibe çalışmışlardır. Bunlardan biri de 13-14.yy İtalyan şâiri Dante Alighieri'dir. Kıbrıs Türkleri uzun süre İngiliz sömürge yönetimi altında kalmaları dolayısıyla öncelikle insanın aklına Shakespeare ve diğer İngiliz yazarlarının Kıbrıs Türk edebiyatçılarına etki edebileceği gibi bir fikir gelebilir. Ancak 1920'lerden günümüze Kıbrıs'ta çıkan 170'e yakın şiir kitabı incelendiğinde Kıbrıs-Türk şâir ve yazarlarının çeşitli vesilelerle Dante'ye göndermelerde buldukları, onun *İlahi Komedyası'nın* "Cehennem" kısmından etkilenecek eserlerine benzer motifler yerleştirdikleri görülmektedir. Bu durum Türkiye Edebiyatında da böyledir. Kıbrıs-Türk Edebiyatında Dante'den etkilenen, ilham alan yazarlar ve şâirler arasında Rauf Raif Denктаş, Semih Sait Umar, Pembe Marmara, Aydın Adamoğlu, Fikret Demirağ, Özbil Bedri, Zeki Ali, Özker Yaşın, Hatice İntaç, Feriha Altıok, Taner Baybars, Altay Burağan gibi isimler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dante, İlahi Komedyası, Kıbrıs-Türk Edebiyatı, Âraf, Cehennem.

*Erzincan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilimdalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ilknuronol@gmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

**CYPRUS TURKISH LITERATURE ITALIAN POET
DANTE**

ABSTRACT

Turkish Cypriot Literature has appeared to develop for the last fifty years and come out as an independent literature. As the Turkish Cypriot intellectuals go through a struggle of existence, they could not establish a strong contact with the World and European Literature; besides, they have tried to follow ancient and current World and European writers from time to time. Dante Alighieri who is an Italian poet of 13th-14th century, is one of those writers. One might think that Shakespeare or some other British writers might have affected the Turkish Cypriot writers as the Cypriot Turks have lived under the British colonial administration for a long time. However, when a number of approximate 170 poem books that are published from 1920s through current day are investigated, it is seen that Turkish Cypriot poets and writers referred to Dante by various means, and used similar motives inspiring from "Inferno" chapter of Divina Commedia. It is also identical in Turkish Literature. Rauf Raif Denktaş, Semih Sait Umar, Pembe Marmara, Aydın Adamoğlu, Fikret Demirağ, Özbil Bedri, Zeki Ali, Özker Yaşın, Hatice İntaç, Feriha Altiok, Taner Baybars are some of those Turkish Cypriot writers and poets who are inspired from Dante.

Key Words: Dante, Divina Commedia, Turkish Cypriot Literature, Purgatorio, Inferno.

Giriş

İtalya'nın dünyaca meşhur şâiri Dante Alighieri hakkında dünyanın çeşitli ülkelerinde ve İtalya'da enstitüler, dernekler, kulüpler kurulmuş ve Dante üzerine yazılar, kitaplar yayımlanmıştır. Dante'nin Osmanlı Türkiyesinde 1870'lerden itibaren gazete haberleriyle tanınmaya başladığını, Cumhuriyet'ten sonra da 1955'lerde Feridun Timur tarafından *İlahi Komedyâ*'nın tamamının Türkçe'ye çevirildiğini biliyoruz. Dante hakkında son önemli manzum çeviri Rekin Teksoy'un çevirisidir. Bu bildiri de Türkiye'de de tanınan ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

bilinen Dante'nin Kıbrıs Türk Edebiyatına ne kadar yansıdığı konusunda bir tespit yapılmaya çalışılacaktır.

Fethedildiği 1571'den günümüze Kıbrıs'ta Türk dili ve kültürü mevcuttur. Bu kültür 1880-1890'lara kadar Eski Türk Kültürü, Divan Edebiyatı ve Halk kültürü şeklinde gelişmiş medrese eğitimi bu kültürü bir noktada tavin eder. Türkleşme ve Batılılaşma hareketlerine paralel olarak Kıbrıs Türkleri de daima örnek aldıkları, takip ettikleri İstanbullu Türk aydınlarının da etkisiyle yeni bir edebiyat kurma yoluna gitmişler, basın-yayın faaliyetlerini arttırmışlardır. Kıbrıs-Türk yazarlarının etkilendiği ve örnek aldığı isimler bu Türk aydınları olmuştur. Kıbrıs Türkleri, Rumlar ve İngilizlerle birlikte yaşamalarına rağmen Rum, Yunan ve İngiliz Edebiyatı, Türk Edebiyatı kadar Kıbrıs-Türk Edebiyatını etkilediği söylenemez. Durum böyle olunca Kıbrıs-Türk yazarlarının, İtalyan Edebiyatı ve Dante ile doğrudan ve büyük bir bağ kurdukları söylenirse de 1974 Mutlu Barış Harekâtından sonra gelişen huzur ortamında Kıbrıs-Türk aydınları diğer dünya kültür ve edebiyatlarıyla ilgi kurmaya, onları okumaya başlarlar. Onlardan biri İtalyan şâir Dante ve eseridir. Dante hakkında 1974'ten önce de Kıbrıs-Türk Edebiyatında birkaç parça tespit edebiliyoruz. Dante ile ilgili bu eski ve daha yeni etkilerden söz etmeden önce Dante ve eseri hakkında birkaç şey söyleyelim:

1. Dante Kimdir?

Batı edebiyatının temel taşlarından biri olan *Divina Commedia (İlahi Komedyâ)* adlı eserin sahibi Dante Alighieri (1 Haziran 1265, Floransa-13/14 Eylül 1321, Ravenna) İtalya'nın yetiştirdiği en büyük şâirlerdendir. Dante'nin hayatı hakkındaki bilgileri genellikle eserlerinden elde etmekteyiz. Floransa'da orta halli bir ailenin oğlu olan Dante, Floransa kültür çevresini tanıyarak yetişmiş ve edebi akımların cereyan ettiği bu çevrede Latin ve İtalyan düşün adamlarından ve şâirlerinden etkilenmiştir. Bunlar arasında Guido Guinzelli, Guido Cavalcanti ve Brunetto Latini gibi isimler onun ilk ustaları arasında yer almaktadır.

Dante'nin yaşadığı yıllar İtalya için siyasi düzenin değiştiği sancılı yıllardı. Böyle bir zamanda İtalya'nın kargaşasına Dante de katılır ve önemli siyasi misyonlar üstlenir. Bu sırada yazın yaşamına da devam eden yazarımız siyasi hayatta uzun yıllar çeşitli ülkelere sürgüne gönderilmesine rağmen özgün ve dönemini yansıtan eserler meydana getirmiştir. Karl Marx "Dante ortaçağın amentüsüdür." diyerek Dante'nin İtalya'da Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişin yansımalarını, gerek eserleriyle gerek İtalyancaya olan katkılarıyla İtalya için ne kadar büyük bir şâir olduğunu ispat etmek ister.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Dante'nin eserlerinin en büyük ilham perisi Beatrice'dir. Her ne kadar Beatrice'in ölümü Dante için büyük bir yıkım olsa da şairimiz *İlahi Komedy*'sında cennetinin biricik meleği olarak onu yaşatmayı sürdürmüş ve ilâhi âleme taşımıştır. Aynı zamanda Dante'nin sevdiği kadını kaybedişi onun sanatının, dilinin farklı ve özgün bir kimliğe kavuşmasına yol açtı. Orta Çağın karanlığından aşk dolu şiirleriyle aydınlığa ulaşan Dante hem Beatrice'i ile hem de ölümsüz eseri *İlahi Komedy* ile kendine sonsuzluğa giden bir yol açar. Dante'nin *İlahi Komedy*'sından başka İtalyanca ve Latince kaleme aldığı eserleri de vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: *De Vulgari eloquentia* (Halk diliyle ilgili), *De Monarchia* (Monarşi Üzerine), *Questio aqua et terra* (Su ve Kara Sorunu), *II Fiore* (Çiçek), *Epitulae* (Mektuplar), *Convivio* (Şölen), *Rime* (Uyaklar), *Eclogae* (Eklogalar) ve *Vita nuova* (Yeni Hayat). Görüldüğü gibi Dante'nin sürgünlerle geçen yaşamına rağmen farklı konularda birçok eseri bulunmaktadır. Bu eserler belki de *İlahi Komedy* gibi güçlü bir eserin yaratılmasına vesile olmuştur.

2. İlahi Komedy Hakkında

Dante Alighieri'nin en güçlü ve ölümsüz eserinin *İlahi Komedy* olduğunu söylemiştik. Eserin *İlahi Komedy* adını almasında çeşitli sebepler vardır. Eserde her ne kadar Cehennem adlı bölümde dehşet verici görünümün karşımıza çıkması da komedy sözcüğüyle kastedilmek istenen Dante'nin yolculuğunun sonu mutlu biten bir hikâye olmasıdır. Esere ilâhi isminin verilmesinin sebebi de Rekin Teksoy'un *İlahi Komedy* çevirisinin önsözünde şöyle açıklanmaktadır:

“İlk kez Boccaccio'nun eklediği *Divina* (İlahi) sıfatı 1555 yılında Venedik'te Ludovico Dolce'nin yaptığı baskıda kitabın kapağında da yer alınca o tarihten sonra yapıtın adı *Divina Commedia* (*İlahi Komedy*) olarak benimsenmiştir.”¹

İlahi Komedy sırasıyla Cehennem (*İnferno*), Âraf (*Purgatorio*), Cennet (*Paradisa*) adı altında üç bölümden meydana gelir. Kaynaklarda Dante'nin eseri 1307-1321 yılları arasında kaleme aldığı belirtilmektedir.² İtalya'nın en güçlü sesi Dante'nin ruhâni âlemde başlayan yolculuğu Âraf ve Cennet ile noktalanır. Bu bir haftalık düşsel gezi, başarılı şair Dante tarafından zengin bir şiir diliyle ve terza rimalarla (üçlüklerle) anlatılmıştır. Eser her bölümde 33 kanto (cantica) olmak üzere Cehennem'in giriş bölümüyle birlikte

¹ Dante Alighieri, *İlahi Komedy*, Çev: Rekin Teksoy, İstanbul, 1.baskı Oğlak Yay. Ekim 1998, s.16

² Dante Alighieri, Çev. Rekin Teksoy, A.g.e., s.16

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

100 kantodan ibaret olup 14 233 beyittir. Eserde geçen üç sayısı ve Cehennem'in dokuz kattan oluşması Hristiyanlıkta bu sayılara verilen kutsallığı ve eserin dini bir eser olduğunu bize göstermektedir. Bu boyutta eser alegorik ve sembolik öğeler de taşır. Dante'nin *İlahi Komedya*'yı yazmasındaki amacını Rekin Teksoy şöyle dile getirir: "Dante iç dünyasındaki kargaşanın çözümünü Tanrı'ya sığınmada bulur, insanlara bu arada kendine doğru yolu göstermek amacıyla *İlahi Komedya*'yı yazar."³ Dante'nin Cennet'i bizim inancımıza göre varsaydığımız Cennet'ten çok farklıdır.

"Dante çağının yazarlarından ayrılan bir Cennet tasarlar. Şeytanların kol gezdiği, ruhların ateşler içinde kıvrıldığı bir Cehennem'in karşıtı olarak tasarlanan sessiz meleklerle, dingin ruhlarla dolu bir Cennet yerine sürekli bir devinimin, büyük bir hızın, insan gözünün algılamakta zorlandığı bir ışığın egemen olduğu bir Cennet öngörür. Cehennem'in dibinin buzlarla örtülü olmasına karşılık, Cennet'te kızgın alevler yer alır."⁴

Dante'ye göre Cehennem, dibine indikçe daralan bir çukurdan, bu çukur da dokuz kattan oluşuyordu. Kötüler bu katlara suçuna göre yerleştirilirler. En alt, dar kısımda en günahkârlar bulunmaktadır. Âraf ise yedi katlı olup Cennet ile Cehennem arasında bir değişim, dönüşüm köprüsüdür. Dante'nin eserinin son bölümü olan Cennet'te on kattan ibaret olup burada Tanrı'nın ışığına kademe kademe ulaşılır.

İlahi Komedya'nın dili de çok önemlidir. Eser İtalyan dilinin Toscona lehçesiyle yazılmıştır. Dante farklı konuşan millete standart İtalyancayı kuran kişi olmasıyla İtalya'da milli kimliğin sembolü kabul edilir. Son olarak şunu belirtmek gerekirse *İlahi Komedya*, yalnız İtalya'da değil birçok ülkede ilgi uyandıran bir eser olmasıyla dikkat çeker.

3. Dante'nin Kıbrıs Türk Edebiyatına Yansımaları

Dante'den etkilenme yalnız kendi ülkesi İtalya ile sınırlı kalmamış, Dante Dünya Edebiyatının yaşayan yüzü olmuştur. Dante'nin Kıbrıs Türk Edebiyatına yansımalarına geçmeden önce Türk Edebiyatında bu etkiyi sorgulamak yerinde olacaktır. Çünkü Kıbrıs, her ne kadar birçok uygarlığa ve kültüre ev sahipliği yapmış bir yer olsa da temelde Türk Edebiyatını örnek almış bir yapıya sahiptir.

³ Dante Alighieri, Çev. Rekin Teksoy, A.g.e, s.17

⁴ Dante Alighieri Çev. Rekin Teksoy, A.g.e, s.23

Türk Edebiyatında Dante ve *İlahi Komedya* etkisinin 1839 Tanzimat Fermanı ve batılılaşma hareketleriyle başladığını biliyoruz. Bu konuda Doç. Dr. Oğuz Karakartal'ın 2002 yılında basılan **Türk Kültüründe İtalyanlar** adlı kitabında Dante'nin Türkiye'de tanınması konusunda geniş bilgiler verilmiştir. Buradan öğrendiğimiz bilgilere göre Dante etkisi Türk Edebiyatında iki şekilde gerçekleşir: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Dante etkisi ve Cumhuriyet sonrası dönemdeki etkileri. Dante'nin ismi ilk olarak *Envâr-ı Zekâ* adlı dergide geçmektedir. Daha sonra bu etki Abdülhak Hâmit Tarhan'ın şiirlerine ve *Tayflar Geçidi* (1919) adlı tiyatro eserine yansır. Cumhuriyet sonrası dönemde M. Emin Yurdakul *Dante'ye* (1928) adlı eserinde Dante Batının temsilcisi olarak görülmüş ve tüm milletlere mâl edilmiştir. Yine Cumhuriyet Döneminin güçlü romancıları Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Âraftaki Rûh* adlı eseriyle Halide Edip Adivar *Sinekli Bakkal* isimli romanıyla Dante ve *İlahi Komedya* etkisini günümüze taşır. Ayrıca Murat Uraz, Sedat Simavi, İbrahim Alaaddin Gövsa gibi yazarlar da Dante ile ilgili çalışmalar yaparak bu konuda eserler kaleme almışlardır.⁵

Kıbrıs Türk Edebiyatında Dante etkisinin Türk edebiyatına kıyasla daha az olduğu söyleyebiliriz. Dante'nin *İlahi Komedya*'sında 28. kantonun 82. satırında Kıbrıs adasından bahsedilmiştir. Bu, Kıbrıs adının eserde geçmesi bakımından önem taşır. Kıbrıs Türk Edebiyatında 1974 Mutlu Barış Harekâtından önce, Dante ve *İlahi Komedya*'sı hakkında birkaç parça örnek tespit edebildik. En eski örnek Kıbrıs Türk Edebiyatına katkılarıyla tanınan Suna Atun'un *Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi* adlı incelemesinde geçen 10.06.1923 tarihli eski basınıımızdan Davul mecmuasında çıkan "Venizelos'a Gidecek...-Cehennemden Bir Mektup-"adlı şiirdir. Rumca öğelerle süslü bu şiirde Yunan siyaset adamı Venizelos'a Cehennem'den bir mektup kaleme alınmıştır. Dante'nin *İlahi Komedya*'sındaki Cehenneme telmihlerde bulunan şiirde cehennemin çok büyük olduğu şu dizelerle anlatılır:

Bu zehennem bolla meğa
Ela boğa! Ela boğa!*

⁵ Oğuz Karakartal, **Türk Kültüründe İtalyanlar**, İstanbul, Eren yay. 2002, ss.79-91

⁶ Suna Atun, **Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi**, Lefkoşa, Samtay Vakfı Yay. 2005, s.7

* Bu zehennem bolla meğa: Bu cehennem çok büyük. Ela boğa (Rumca): Böyle buyur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Şiirde aynı zamanda Teodoris. Anesti, Hristo gibi bir takım kişilerden de bahsedilir. Şiirin sonunda “Yedinci kat cehennemın arka kapısındaki bekçi, Konstantin Tintin... denilerek hiciv dolu bir söyleyişle şiir sona erer.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin eski ve çok sevilen Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denктаş'ın ülkesinin siyasi yaşamına yön vermesinin yanında kaleme aldığı birçok eseriyle de Kıbrıs'ın kültür hayatına katkıları bulunmaktadır. Denктаş'ın 1944 yılında basılmış “*Ateşsiz Cehennem*” adlı eseri Dante'nin şaheseri *İlahi Komedya*'ya kurgu ve kahramanlar açısından yakın özellikler barındırır. Dante'nin Cehennem'i de ateşsiz olup buzlarla kaplıydı. Ateş yalnızca ışıkla birlikte Cehennem'de yer alıyordu. *İlahi Komedya*'nın konusuna paralel olarak *Ateşsiz Cehennem*'de on yıl evvel ölmüş olan bir kimseden arkadaşına bir mektup gelir ve bu mektupta Emir Nizam adlı kahraman dünyada işlediği günahlar sebebiyle ahrette acı çektiğini anlatır. Rauf Denктаş eserinin ön sözünde ölüm konusunu irdemiş ve ölümden sonraki yaşama inanmanın ne kadar önemli ve güzel olduğunu vurgulamıştır. Eserin yazılış sebebi ise gençliğe faydalı olmak ve onları düşünmeye sevk etmektir. Denктаş, şahsi hayatında babasını kaybettikten sonra insan ölse de ruhunun yaşayacağına inanır ve eserini şöyle tanımlar:

“*Ateşsiz Cehennem*, insan öldükten sonra ruhların nerede ve nasıl yaşadıklarını gösteren gülünç ve korkunç bir hikâyedir. 20. asrın bu devrinde içerisinden dumanlar çıkan Cehennem ve bahçelerinde şarkı söyleyen perileri olan Cennet hikâyeleri biraz gülünç gelir.”⁷

Ateşsiz Cehennem, *İlahi Komedya*'ya paralel olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Konunun ilerleyişine göre başlıklar isimlendirilmiştir. Örneğin Ölüler Konuşuyor, Ruhlar Ülkesinde, Benim Cehennemim, Kaybolan Ölüler, Ruhların Aşkı, Şâir Bir Ruh başlıklarıyla Dante'nin eserindeki olaylar anımsatılır. Ayrıca eser, biçim açısından roman olmasıyla *İlahi Komedya*'nın şiirselliğinden, destansı havasından ve üçlüklerinden ayrılıyor. Dante'ye Cehennem'de nasıl Vergilius eşlik ediyorsa burada da Emir Nizam adlı kahramana Seyfi Güngör isminde yazar bir ruh rehberlik eder. Eserde Emir Nizam'ın günahı masum genç kız kalplerini çalmaktır. Kahramanımız Cehennem'de günahlarına göre çeşitli kişilerle karşılaşarak onların öykülerini dinlemiştir. *İlahi Komedya*'daki acılı

⁷ Raif Rauf Denктаş, *Ateşsiz Cehennem*, Lefkoşa, Rüstem Kitapevi 1944, ön söz

feryatlar, kıvranışlar, haykırışlar, korku filmine benzer manzaralar *Ateşsiz Cehennem*'de yansıtılmakla birlikte Dante'nin eserine göre daha azdır. Kahramanımız ilahi âlemin dünyanın devamı olduğunu, fakat burada dünyada işlenen günahların farkında olduğunu ve günah işlemek istemeseler de bilerek günah işleyip pişmanlıkla cezalandırıldıklarını anlatmıştır. Daha sonra Emir Nizam Dante'nin eserinde olduğu gibi Âraf'ı temsil eden temizlenme nehrinde yıkanır ve Cennet'e yani Bahtiyarlık ülkesine ulaşır.

Kıbrıs Türk Edebiyatında bir diğer Dante etkisine Semih Sait Umar'ın 1946 tarihinde yazılmış "*Dante'nin Resmi Karşısında*" başlıklı şiirinde rastlamaktayız. Şâirimiz Dante'nin resmine bakarken hissettiği duyguları anlattığı şiirinde şu mısralarla Dante'ye seslenir:

Nice şaheserleri karşında kuru buldum
Hasretin melâlini gördüm çizgilerinde
Ey Dante gözlerinde ilâhi nuru buldum"⁸

Ayrıca şiirde Dante'nin ve sonsuz aşkı Beatrice'in de ismi geçmiştir. Şiirin son üçlüğünde Sait Umar Dante'nin resmini seyredirken onun çehresini sararmış, solgun bulur ve 'Komedyan hâlâ yerli yerinde' diyerek Dante'ye unutulmadığını hatırlatmak ister. İki eser arasında biçim açısından da benzerlikler bulunmaktadır. Şöyle ki her iki eserinde üçlüklerden oluştuğunu tespit ediyoruz. Dante'nin yaptığı ruhâni yolculuktan etkilenen bir diğer şâirimiz ise Pembe Marmara'dır. Onun *Pembe Marmara'dan Şiirler* adlı kitabındaki 25.12.1951 tarihli "Yolculuk" şiirini Dante'nin ruhlar âlemine çıkışına benzetebiliriz. "Bu dünyanın ötesine yolculuk var." mısrası şâirimizin, Dante gibi diğer dünyaya doğru bir yolculuğa çıkacağı ve ömrünün biteceğinin göstergesidir.

İlahi Komedy'nin bir diğer etkisine de Aydın Adamoğlu'nun 1963 senesinde yazmış olduğu "*Komedy*" adlı şiirinde rastlamaktayız:

Bir komedy ki bundan sonrası
Baştan sona
Hep insan ağlaması...⁹

Kıbrıs Türk Şiirinde 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yeni temalar ele alınmış ve diğer kültür ve edebiyatlarla ilişki artmıştır. Bu ilişki neticesinde Dante eski döneme göre şiirlerde daha fazla yer almaya başlar. İmgeci çağdaş şiirin temsilcisi Fikret

⁸ Kıbrıs Türk Edebiyatı–Başlangıçtan Bugüne, KKTC, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi 10. Kitap, Kasım 1989, s.183

⁹ Kıbrıs Türk Edebiyatı–Başlangıçtan Bugüne, A.g.e. s.63

Demirağ'ın 1981-1982 yıllarında yazdığı “*Dinle Şarkımı*” adlı şiirde Dante'ye rehberlik eden Vergilius'un ismi geçmiştir. Yine Fikret Demirağ'ın “*Sırrı Dökülmüş Kökayna Yalnızlık ve Gece Müziği*” isimli şiir kitabında da şöyle bir parça dikkat çeker:

Ve ne der Acılar kitabındaki ses;
Acılar Mesihi'nin rüzgâra karışan sesi? (Demirağ
1994:339)

Bu dizelerde belki de Acılar kitabıyla *İlahi Komedya*, Acılar Mesihi deyiimiyle ise Dante kastedilmek istenmiştir. Kıbrıs Türk Edebiyatında Mehmet Yaşın da güçlü ve verimli bir yazardır. Onun 1986'da basılan “*Işık Merdiven*” adlı eserinin Adressiz Mektup parçasında nazım-nesir karışık bir üslupla ölüm düşüncesi sorgulanmış ve Dante'nin ismi bu eserde doğrudan geçmiştir.

Her ırmağın bir Tanrısı, her şâirin bir ırmağı var
Gel de yol göster. Vergilius olmasa, Akherion ırmağını
geçemezdi Dante.¹⁰

Aynı zamanda bu parçada *İlahi Komedya*'da isimleri geçen ünlü kimselerde yer almaktadır. *İlahi Komedya*'da her paragrafın sonunda yıldızlar kelimesi bulunuyordu. Bu parçada da son kelimeler aynı şekilde yıldızlar sözcüğünden oluşur. Dante “Yaşam yolumuzun tam ortasında” dizesiyle başlayan *İlahi Komedya* adlı eseri ile birçok şâiri etkisi altında bırakmıştır. Otuz beş yaş Dante'ye göre yolun yarısıdır. Bunun sebebi şâirimizin otuz beş yaşında yazdığı bir şiir yüzünden sürgüne gönderilmesidir. Türk Edebiyatı'nda “Dante gibi ortasındayız ömrün” mısrasıyla bilinen Cahit Sıtkı Tarancı'nın ünlü şiir kitabı” *Otuz Beş Yaş Şiiri* bu konuda en önemli örnektir. Kıbrıs Edebiyatında ise Özbil Bedri'nin *Bağ Bozumu* isimli şiir kitabında yer alan 1992'de yazılmış “Dantel” şiiri, Dante'nin Dantel şeklinde adlandırılan şu dizesiyle dikkati çeker:

Yaş otuz dokuz yolun yarısı derler elbet
Dantel gibi ortasındayız ömrün¹¹

Zeki Ali'nin 1997 yılında yazılmış “*Sürüden Ayrılan Şaman*” adlı şiir kitabındaki “Sana değil (kendime konuşuyorum)” şiirinde ise *İlahi Komedya*'daki Dante'yi çağrıştıran mısralar vardır.

Peki ben ne arıyorum burada?
Cehennem dibinde, cesetlerin arasından

¹⁰ Mehmet Yaşın, *Işık Merdiven*, Cem Yay. Mart 1986, s.31

¹¹ Özbil Bedri, *Bağ Bozumu*, Lefkoşa 2006, s.80

Ulaşamıyorum cennetteki kendi uyduma.¹²

Yine şâirimizin aynı kitaptaki “Siber-Sürgün” isimli şiirinde ise ilahi âleme sürgün şu dizelerde anlatılır:

Nasıl anlatacaktım, nasıl anlayacaktın
Cehennemde bile boş yer kalmadığımı
Ölmüştüm ve geri çevrilmişim yeniden¹³

Dante'nin adının geçtiği bir diğer şiirde Özker Yaşın'ın 2000 yılında basılmış “*Akdenizde Bir Ada*” şiir kitabının bulunan Yaşlı Ozanın Düşünceleri başlıklı şiiridir. Ölümün sorgulandığı şiirde Dante şöyle geçmektedir:

İtalyanların ünlü şairi Dante
“*İlahi Komedyâ*” adlı eserinde
Cenneti ve Cehennemi anlattı bize.¹⁴

Özker Yaşın şiirin ilerleyen bölümlerinde Dante'nin anlattığı şeylerin ilginç düşünceler olduğunu söylese de bunları yalan ve uydurma olarak değerlendirir. Biraz daha günümüze doğru gelindiğinde Hatice İntaç'ın 2003 baskısı *Bir Yaz Gecesi İnfîâli* şiir kitabındaki “Mahkûm” şiiriyle karşılaşırız. Bu şiirde de Dante'nin *İlahi Komedyâ*'sındaki karanlık ormanlardayım tabiri karşımıza çıkar.

Dipsiz kuyulardayım çıkamıyorum
Okyanuslar ortasında boğuluyorum
Karanlık ormanlardayım.¹⁵

İlahi Komedyâ'nın bölümlerinin isimleri olan Cehennem ve Âraf sözcüklerine ise Feriha Altiok'un 2004 yılında basılan *Asılmaya Ay* şiir kitabındaki “Sevgilimin Gözlerinde Siren Sesleri” şiirinde rastlanır.

Cehennemden kovulan ateş
Arfta başeğmez¹⁶

Kıbrıs Türk Edebiyatı'ndaki önemli şahıslardan biri de Taner Baybars'tır. Onun da *Anne Duası* isimli şiirinde Cennet ile

¹² Zeki Ali, *Sürüden Ayrılan Şaman*, Lefkoşa Ekim 1999, s. 91

¹³ Zeki Ali, A.g.e, s. 81

¹⁴ Özker Yaşın, *Akdenizde Bir Ada*, İstanbul, Çevre Yay. Ekim 2000 s.16

¹⁵ Hatice İntaç, *Bir Yaz Gecesi İnfîâli*, Lefkoşa, Özgen Yay. 2003 s.19

¹⁶ Feriha Altiok, *Asılmaya Ay*, Lefkoşa, Nisan 2004, ss. 8-9

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Cehennem arasındaki Âraf'tan bahsedilir. Bu şiirde annesinin dualarına ihtiyacı olan çocuk, hayalinde mezarlık ve Âraf sınırında annesini görmüştür.

Eminim ki mezarlık ve Araf sınırında
annem gözyaşlarını siliyordur beyaz kefene
kendi öldüğüne değil, hayır, değil
ama bizi arkada yapayalnız bıraktığına.¹⁷

Kıbrıs Türk'ünün siyasi, ekonomik durumunu her şeyden önce de iki arada bir derede kalmışlığını Dante'nin Âraf'ı gibi en canlı yansıtan, Kıbrıs Türk Edebiyatı yeni şâirlerinden Altay Burağan'ın 2008 yılında çıkan *Yelken Açtım Özlemlere* adını taşıyan şiir kitabındaki 'Araftayız' şiiri Kıbrıs Edebiyatında Dante ve *İlahi Komedy* etkisine en canlı örneklerden biridir. Dante'nin Âraf'ı Rekin Teksoy'a göre meleklerin yer aldığı kabartma yontularla süslü, sık sık şarkı söylenen Cehennem ile Cennet arasında bir köprüydü. Dolayısıyla *İlahi Komedy*'de Âraf değişim ve dönüşüm merkezidi. Altay Burağan'ın şiirinde ise Âraf Kıbrıs Türklerinin, Doğu- Batı arasındaki siyasi ikiye bölünmüşlüğü simgeliyor.

Bir sınır çizgisindeyiz,
Ya bu yanda
Ya o yanda,
Ne bu tarafta
Ne o tarafta
Araftayız¹⁸

Kıbrıs Türk'ünün Âraf'ındaki sınır çizgisi sadece vatanlarına çekilmemişti. Yürekleri de bu ârafı yaşıyordu. "Uzun bir uykudayız, göz bakışları donuk" dizelerinden insanların nasıl bir psikolojik bunalım içinde olduklarını, geleceklerinden habersiz yaşamanın ne kadar zor olduğunu anlamaktayız.

Sonuç

Kıbrıs Türk Edebiyatı 1950'lerden itibaren bir gelişim süreci içerisine girmiştir. Bu gelişim Kıbrıs Barış Harekâtından sonra oluşan milli huzur ortamında daha da artarak diğer kültür ve

¹⁷ **Günümüz Kıbrıslı Türk Şiirinden 20 Şâir**, Haz: Fikret Demirağ, Yasak Meyve Dergisi, "Anne Duası" Taner Baybars, İstanbul, Komşu Yay. Eki-9/Eylül 2008 s.15

¹⁸ Altay Burağan, *Yelken Açtım Özlemlere*, Lefkoşa, Gökada Yay. Mart 2008 s. 38

edebiyatlarla etkileşimler yaşanmaya başlar. Kıbrıs Türk Edebiyatı temelde Türk Edebiyatını örnek alarak gelişen bir edebiyat olsa da Kıbrıs Türkleri uzun yıllar Rumlarla yaşadıklarından dolayı bu edebiyat bünyesine Yunan ve İngiliz etkilerini de katmıştır. Bunun yanında Kıbrıs'ın aynı iklim bölgesinde yer aldığı Akdeniz'in bir başka ülkesi İtalya da Kıbrıs şairlerini etkiler. Araştırmamız sonucunda İtalya'nın ünlü şâiri Dante'nin gerek ismiyle gerek **İlahi Komedyası**yla Kıbrıs Türk şiirinde bir motif olarak yer almaya başladığını gördük. Bu etkileşimin en büyük örneği olarak Kıbrıs'ın en önemli isimlerinden birisi olan Rauf Raif Denktaş'ı gösterebiliriz. Bunun dışında on bir tane Kıbrıs şairinin doğrudan veya dolaylı olarak Dante ve eserine temas ettiklerini gözlemledik. İlerleyen yıllarda Kıbrıs Türk şiirinde motif olarak yer almaya başlayan bu etkinin kültür alışverişleriyle daha da artabileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- ALİ, Zeki: **Sürüden Ayrılan Şaman**, Lefkoşa Ekim 1999
- ALİGHİERİ, Dante: **İlahi Komedyası**, Çev: Rekin Teksoy, Ekim İstanbul, 1.baskı Oğlak/Edebiyat Yay. 1998
- ALTIOK, Feriha: **Asılmaya Ay**, Lefkoşa, Nisan 2004
- ATUN, Suna: **Kıbrıs Türk Hiciv Şiiri Antolojisi (1834-2004)**, Lefkoşa, Samtay Vakfı Yayınları-14, 2005
- BEDRİ, Özbil: **Bağ Bozumu**, Lefkoşa 2006
- BURAĞAN, Altay: **Yelken Açtım Özlemlere**, Lefkoşa, Gökada Yayınları, Mart 2008
- DEMİRAĞ, Fikret: **Günümüz Kıbrıslı Türk Şiirinden 20 Şâir**, YasakMeyve Dergisi, Haz. Fikret Demirağ, İstanbul, Komşu Yayınları, Ekim-9/Eylül 2008
- DEMİRAĞ, Fikret: **Sırrı Dökülmüş Kökayna Yalnızlık ve Gece Müziği**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yayınları, 1994
- DEMİRAĞ, Fikret: **Fikret Demirağ Seçme Şiirler (1964-1986)**, Lefkoşa, Pygmalion Yayınları, 1994
- DENKTAŞ, Raif Rauf: **Ateşsiz Cehennem**, Lefkoşa, Kemal Rüstem Kitapevi 1944
- Günümüz Kıbrıslı Türk Şiirinden 20 Şâir**, Haz. Fikret Demirağ, YasakMeyve Dergisi, Komşu Yayınları, İstanbul, Ekim-9/Eylül 2008

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

- İNTAÇ, Hatice: **Bir Yaz Gecesi İnfîâli**, y.y, Özgen Yayınları, 2003
- KARAKARTAL, Oğuz: **Türk Kültüründe İtalyanlar**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2002
- Kıbrıs Türk Edebiyatında -Başlangıçtan Bugüne-**, Lefkoşa, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kasım 1989
- MARMARA, Pembe: **Pembe Marmara'dan Şiirler (1944-1984)**, Ankara 1986
- NESİM, Ali: **Kıbrıs Türk Edebiyatında Sosyal Konular**, Lefkoşa 1980
- TARANCI, Cahit Sıtkı: **Otuz Beş Yaş Şiiri**, y.y, Can Yay. 2007
- YAŞIN, Mehmet: **Işık Merdiven**, y.y, Türk Sanatçıları, Cem Yay. Mart 1986
- YAŞIN, Özker: **Akdenizde Bir Ada**, İstanbul, Çevre Yay. Ekim 2000

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*